

DR. M. E. (E.) : 1950
1921.12.21 NAGYSZENTMIKLÓS
m. 1954 TEL - AVIV

SZABADKÖMÜVESI PÁHOLY 31503
MAGYARORSZÁGON

2011 3733

-1-

A század elején gyakornok voltam a Kereskedelmi Bankban. Nem minden ok nélkül említem a Kereskedelmi Bankot, mert abban, hogy szabadkőműves lettem, nagy része van annak a körülménynek, hogy hivatalomban együtt dolgoztam egyik testvérünkkel, azaz B., aki most Amerikában él. Mindketten egy nyugalmas kornak voltunk a gyermekei. Ez volt az a boldog idő, amelyet Stefan Zweig "Die Welt von gestern"-nek nevezett el. Azt, hogy vannak megoldatlan külpolitikai kérdések, amelyek háborúra vezethetnek, vagy hogy vannak megoldatlan szociális problémák, amelyek forradalmat okozhatnak, akkor még nem vált köztudattá. Az pedig, hogy a humanum fölött az emberietlenség győzedelmeskedhessék, még elméletben sem volt elképzelhető.

Minden szilárdnak és megingathatatatlannak látszott a gazdasági életben is. Németország is oly biztosnak látta a helyzetet, hogy 20 éves kereskedelmi szerződést kötött az Osztrák-Magyar Monarchiával, ami már majdnem egységes vámterülettel volt egyenlő. A nyugati államok bőven ontották a hiteleket Magyarországnak, amely azután ezeket a Balkán-államoknak adta tovább. A gazdasági és pénzügyi élet valósággal internacionalizódott, ami lelkiileg is közelebb hozta egymáshoz az embereket és haladtunk a felé az eszményi cél felé, hogy a földrajzi határokon túl is megbecsüljük egymást. Hogy lehetett volna ily körülmények között háborúra gondolni, amikor annyi érdek fűződött a meglevő keretek fentartásához?

Igaz, hogy szociális téren hátra voltunk. Még csak a választójog kiterjesztésénél és a munkásvédelmi törvények előkészítésénél tartottunk. Nagy vivmány volt pl. a vasárnapi munkaszünetnek a törvénybeiktatása. Még a nagy Kereskedelmi Bankban is dolgoztunk vasárnap délelőttönként és a heti munkaszünet csak vasárnap délutánra koncentrált. Politikai téren az is nagy haladásnak látszott, hogy az általános választójog propagáloival szemben, a kormány hajlando volt a választójog kiterjesztéséről tárgyalni. Andrássy Gyula gróf nyíltan megmonda, hogy a politikai élet irányítását nem szabad kiengedni a történelmi osztály kezéből. Tisza István gróf pedig mint gyakorlati államférfi figyelmeztetett ennek a programmatikus elvnek érvényt szerezni.

Ilyen háttér mellett valamennyiünknek a sorsa, akik a középosztály sarkján mozogtunk, biztosítottan látszott. A fiatal bankhivatalnok, ha csak nem volt abszolút tehetségtelen, -ceruzával a kezében tudta kiszámítani, hogy mikor lesz belőle cégvezető, az üzleti alkalmazott, hogy mikor lesz belőle üzleti utazó vagy nagykereskedő; épúgy mint az egyetemi asszisztens is biztonsággal számíthatott arra, hogy mint kórházi főorvos vagy egyetemi tanár fogja egyszer karrierjét befejezni. Ez volt akkor a dolgok természetes rendje és a társadalom egyoldalu fejlődésén általánosságban nem igen akadnak fenn.

Ebben az időben kezdtem én közgazdasági és szociológiai könyvekbe elmélyedni, amelyek nagyon lekötötték figyelmemet. H. B. - lával, aki asztali szomszédom volt a hivatalomban, beszélni szoktam ezekről az olvasmányaimról és vitatkoztunk néha ezekről a témákról. Talán ez indította H. barátomat arra, hogy ő viszont a szabadkőművességről kezdett velem beszélni és egy alkalommal megkérdezte, volna-e bennem is hajlandóság felvételemet kérni.

Ezzel el is dőlt a szabadkőművesi sorsom. Tényleg meg volt bennem a hajlandóság, mert vonzott engem egy oly közület, amelyben másokkal együtt dolgozhatom az emberiség szebb jövőjéért és ahol, - amint sejtettem, - hozzám hasonló gondolkodású férfiakat fogok találni, akiktől még magam is sokat tanulhatok. En abban az időben még nem voltam egészen 24 éves, de volt már egy kis tudományos multam, mert az egyik közgazdasági munkámmal megnyertem a Tudományok Akadémia pályadíját, és B B kívül, ez is egyik ajánló levelem lehetett a felvételemmel kapcsolatban.

Ebben az atmoszférában történt a felvételem 45 évvel ezelőtt, 1905-ben. Feltevéseemben nem is csalódtam, mert majdnem egy fél évszázad távlatából, elégtétellel kell megállapítanom, hogy az akkor uralkodo politikai rendszer és tudományos felfogás mellett, a szabadkőművesség volt talán az egyetlen intézmény Magyarországon, amely, - hagyományai folytán, - helyesen fogta fel a helyzetet és tudatosan állt annak a célnak a szolgálatában, hogy halado irányban befolyásolja az ország fejlődését.

-.-

A Deák Ferenc páholy abban az időben nagyon érdekes összetételű volt. A páholy magva tulajdonképpen a Magyar Kereskedelmi Csarnok tagjaiból került ki. A Magyar Kereskedelmi Csarnok a pesti nagykereskedőknek egyik előkelő klubja volt. Gyönyörű székházuk volt a Szabadságtéren és a jomodu tagjai körében nagy áldozatkészség nyilvánult meg mindennemű közérdekű akció iránt. Nem voltak rideg kereskedők és a páholyélet valóságos lelki szükséglet volt számukra. Természetesen e távolról sem jelentette azt, mintha a Deák Ferenc tagjai mind a Kereskedelmi Csarnok tagjaiból kerültek volna ki. Ellenkezőleg, a páholy vezetősége nagy körültekintéssel választotta ki az újtagokat, mert súlyt fektetett arra, hogy a gazdasági szektorhoz tartozó tagokon kívül a szellemi élet különböző rétegei, - orvosok, ügyvédek, tanárok, művészek, - szintén képviselve legyenek a páholyban.

Amikor felavattak, G B töltötte be a páholyban a főmesteri tisztséget. G B magas állami funkcionárius volt, a posta és táviráda igazgatóságának volt egyik igazgatója. Volt benne elegendő ugynevezett "civil courage" ahhoz, hogy a főmesteri tisztséget vállalja, tekintet nélkül arra, hogy a hivatalos körökben miképp ítélik meg szabadkőműves ténykedését. G B egy tözsgyökeres pesti kereskedő dinasztíának volt a sarja és az egyik testvére, aki megmaradt kereskedőnek és a család belvárosi üzletét vezette, szintén tagja volt a páholynek. G B, már "Belvárosi" voltomnál fogva is, nagy melegséggel fogadott a páholyban és különös figyelemmel kísérte páholybeli működésemet. Keám valóban nagy benyomást tett G B előkelő ~~mester~~ de szívélyes modora és az a lelkiismeretessége, amellyek a páholy-ügyeket kezelte. Nem tudom már, hogy a felvételemet megelőzően hány éven át volt a páholy főmestere, tény azonban, hogy felvételem után, nagy sajnálatomra már nem funkcionált sokáig mint főmester és a kalapácsot előbb Dr. M S, majd Sz A, utobb pedig Dr. E Zs vette át. Talán tévedek a sorrendben, de nem tévedek abban, hogy ezeknek a főmestereknek a kalapácsvezetése a páholy háboru előtti történetének legszebb korszakát öleli fel.

Lehrer János

Dr. M. S. ügyvéd volt és bár a szonoki készség rendszerint együtt jár az ügyvédséggel, alig hiszem, hogy a Deák Ferenc páholynak valamikor is nálánál nagyobb szonoka lett volna. A szonoki tehetsége a gondolatok szépségével párosult nála. E mellett annyira összeforrott a szabadkömüvesség eszmevilágával, hogy nálunk, az akkori fiatal neofitáknál, akkor váltotta ki a legnagyobb hatást, amikor az egyébként száraznak látszó páholytémákat, mint pl. a szimbolumokat és a páholyrendet magasztos költői lendülettel magyarázta nekünk. A pillanatnyi ihlet hatása alatt tartotta M. a legszebb beszédeit. Nem kellett neki a beszédekre készülni. Egy érdekes esetre különösen emlékszem. Mozart születésének 150 éves évfordulóját országszerte ünnepelték 1906-ban. A páholy is kivette részét benne. Páholyunk egyik akkori funkcionáriusa, W testvér tartotta az ünnepi beszédet és egy kis nyelvbottlást követett el, amennyiben Wolfgang Amadeus Mozart helyett Johann Wolfgang Amadeust mondott, amit azonban mindjárt reparált is, bár nagy zavarban volt. Ezen az estén Messinger testvér tartotta a láncbeszédet és a kis nyelvbottlásból kiindulva, azt mondta, hogy csak irigyelné tudja azt a testvérünket, akinek a lelki világában annyira összeforrott Mozart és Goethe, hogy a Wolfgang név után a zene összefolyik lelkében a költészettel. Azután festői szavakkal vázolta, hogy mit jelent a zene és a költészet az igazi szabadkömüves számára és mindezt oly szonoki készséggel tette, hogy ennek a nagy főmester testvérnek ez az improvizált láncbeszéde az egyik legkedvesebb páholyemlékeim közé tartozik.

Messinger testvér abban az időben más kiváló szonokok is voltak a magyar szabadkömüves testvérek sorában. Ezek egyike volt Dr. V Zs. nagyváradai ügyvéd, a z ottani "László- király" páholynak főmestere, aki éppen Tiszáék hazájában a legradikálisabb irányt képviselte a választójog kérdésében és egyik oszlopos tagja volt az akkor oly népszerű "Huszedik Század" folyóirat szerkesztőségének. Később megválasztották országgyűlési képviselőnek és nagy szonoki sikerei voltak a parlamentben. Vendégként gyakran megfordult a pesti páholyokban is, ahol a választójogi vagy más radikális kérdésben többször volt alkalom hallgatni remek előadásait, amelyekkel valósággal megbűvölte hallgatóit. Ugyanilyen nagy szonok volt egyik másik szabadkömüves testvérünk is H B budai reformatus lelkész, akinek hangja olyan volt mint az orgona bugása és akiről azt mondták, hogy csak Kossuth Lajos volt hozzá hasonló szonoki tehetség Magyarországon. Nagy élmény volt számomra, amikor mint fiatal szabadkömüves hallottam ezeket a remek szonokratokat és szorgalmas látogatója lettem azoknak a páholyoknak is, ahol ezek a nagy szonokok szoktak előadást tartani. Fatális végzet volt, hogy ezeknek a kiváló szonokoknak a sors nem adott hosszú életet és így a szabadkömüvilág csak aránylag rövid ideig élvezhette klasszikus beszédeiket.

Sz. A, a későbbi főmesterünk, a magyar kereskedő világ egyik vezérlő alakja volt. Egyáltalában nem volt kalmár-típus, hanem a nagy gazdasági szaktudása széleskörű műveltség el párosult benne. A gazdasági szaktudása sem szorítkozott azonban kizárólag a saját szakmájára, az üvegüzletre, hanem gazdasági ismeretei tudományos magasságon álltak és alig volt egy közgazdasági munka, amely nem lett volna meg könyvtárában. Gyakran jelentek meg közgazdasági cikkei is a lapokban és nagy képességei nem is maradtak elismerés nélkül, amennyiben elnöke volt a Kereskedelmi Kamarának és tagja volt a főrendiháznak. Sz.

A kalapácsvezetése rendkívüli érdekessé tette azokat a munkákat, amelyeken közgazdasági témákról volt szó. Emlékszem egy estére, amikor én Marx válságelméletét fejtegettem. Sz. is hozzászolt a témához és úgy boncolgatta Marx "Mehrwert" tanát, hogy az egy egyetemi előadásnak is beillett volna. Azóta is, ha együtt voltunk a páholyban, -mivel tudta, hogy sokat szoktam olvasni, -mindig az volt az első kérdése, milyen új közgazdasági munkát olvastam és ha érdekesnek találta a témát, vakolás után visszavonultunk a társalgóba és ott egymás között csendes vitát kezdtünk, amibe azután mások is beleszoltak, úgy hogy ilyenkor nagy hallgatóság vette körül ~~xxxxxxx~~ a főmester klubfoteljét.

Dr. E. Zs főmesterünkről különös meghatottsággal kell megemlékezni. Összinte baráti szálak fűztek hozzá. Hivatali/társam volt a Belvárosi Takarékpénztárban és oly kiváló emberi tulajdonságai voltak, hogy őt csak becsülni és tisztelni lehetett. -Az ő főmestersége alatt a páholy fiatalabb tagjai egy mozgalmat kezdeményeztek, amelynek végső eredményeként vagy a páholy vezetőségére és a páholy célkitűzéseire és a páholy célkitűzéseire kellett volna ennek a csoportnak nagyobb befolyást gyakorolni vagy pedig egy új páholy alapítására került volna a sor. Ez azonban nem következett be, mert Dr. E. : nagyon tapintatosan és diplomatikusan kezelte ezt a kérdést; sikerült neki az elégedetleneket kellőképpen meggyőzni és így módon a páholy egységét fentartani. Dr. E. sajnos ~~xxx~~ aránylag elég fiatalon, 50 éves korában az örök keletbe költözött.

I volt az utolsó főmesterünk, akit páholyunk még az első háború előtt választott meg és aki még akkor is összetartott bennünket, amikor a háború után a kormány reakciós politikája megszüntette a páholyok működését. I már az új generációhoz tartozott és a mostani páholytagok legnagyobb része bizonyára még személyesen ismerte őt és tanúja volt főmesteri működésének, amely a legnehezebb időkre esett. M testvérünk nagy szociális érzéssel volt megáldva és fiatal éveitől kezdve lelkesedéssel állt szolgálatába minden oly szociális és charitatív munkának, amelynek segítségére lehetett. T V testvérünkkel együtt megszervezte a Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Egyesületét, oly időkben, amikor még törvény nem rendezte ennek a társadalmi rétegnek a jogi helyzetét, de a szervezettség mégis erőt adott nekik. Hogy milyen önfeláldozó és idegörlő munkát végzett a Nyomorék Gyermek Otthona körül, azt ezen a helyen nem kell külön fejtegetnem. Törékeny testében erős nagy lélek lakozott és ha beszélt, nyelvezete oly szép és virágos volt, hogy ezzel, úgy a páholyon belül mint kívül, hallgatóit erősen le tudta bilincselni. Az elnémulás éveiben is, minden nehézség dacára, meg tudta tartani a kapcsolatot a testvérekkel. Célja az volt, hogy a szabadkőműves gondolatot konzerválja körükben arra az időre, amikor újból megnyílnak a páholy kapui. A törekvése célt ért, a reménye beteljesedett és abban, hogy a páholy még fennáll és újból működhet, nagy része van annak a fáradhatatlan munkának, amelyet M végzett az elnyomás sötét napjaiban. Mint M, ő sem ért ~~xxxxxxx~~ meg azt az időt, amelyre annyira vágyott, de nemes emléke úgy él mindenkinek a szívében, aki úgy szerette, becsülte és tisztelte őt mint én. *mint mindenki, aki tanúja volt a belvárosi és belvárosi működésének*

A mikor 1905-ben felvettek a páholyba, velem együtt vagy pedig a közvetlenül követő avatás alkalmával több új testvér lépett körünkbe, akiket részben csak ott ismertem meg, részben már előbb a profán világban is ismertük egymást. Tény, hogy közöttünk, akiket a páholyban akkor röden "a fiatalok"-nak neveztek, intim baráti viszony fejlődött ki és ezt a kapcsolatot a páholyon kívül is kultiváltuk. Az akkor újonnan felvettek közé tartozott Dr. B. M. I., Dr. Sz. J. D. I. T. V. és Magyar kezső testvérek. Bizonyára voltak mások is, de az előbbiekre pontosan emlékszem a közöttünk kialakult szoros kapcsolatnál fogva. A cél akkor az volt, hogy a páholy, amely tagjaival együtt kissé megöregedett, új tagokkal frissítsék fel. Ugy látszik, hogy a páholynak akkori vezetősége profétaszerű előrelátással szemelte ki az új testvéreket, mert hiszen a Deák Ferenc páholy adta a nagypáholyának B. M. I. személyében az arra rátermett nagymestert és azt, hogy M. I. és Sz. J. mit jelentettek a páholyban a legnehezebb időkben, azt Ti testvéreim jobban tudjátok megítélni mint én. Hogy a testvérek és a funonáriusok kiválasztásában most is helyes érzék vezet a páholyt, ennek egyik beszédes bizonyítéka az is, hogy Dr. B. M. I. személyében a testvér áll a páholy élén, aki hivatva van arra, hogy lendületes pályáján új magaslatoakra vezesse a páholyt. En csak távoli szemlélője vagyok az eseményeknek és az újabb fejleményeket részben a Kelet-ből, részben pedig Fischer Mihály és D. I. testvéreim tudósításaiból ismerem. Ez utóbbi is köszönetemet fejezem ki nekik ezért és valóban úgy érzem, mintha a velők folytatott baráti levelezés a páhollyal is élő kapcsolatot jelentene számomra.

Mulasztást követnék el azonban, ha a páholyba történt felvétellel kapcsolatban nem emliteném fel, hogy a páholy régi tagjai is, -akiket mi akkor "öregeknek" neveztünk, mily szeretettel fogadtak bennünket, ami nagyon könnyítette, hogy a páholyban hamar asszimilálódjunk és igaz testvéri érzésben forrtunk össze. Sajnos közülük sokan távoztak azóta az élők sorából. Talán vannak, akik még emlékeznek a bozontos szemű F. -bácsira, aki egy nála megszokott dübörgéssel adta le az előírások kapogását a páholy ajtajáról mindenki tudta, hogy a belépő csak F. testvér lehet. Emlékeztek talán a mindig kedves és előkelő megjelenésű F. A. testvérré is, aki szép magas kort ért meg és közvetlenül a második háború kitörése előtt halt meg jóval túl a 80. életévében. A korkülönbség dacára nagyon ragaszkodott hozzám és a halálos ágyán is látni kívánt engem. Már zavarosan gondolkodott akkor és a nem létező páholyról kívánt hallani. Így vitte magát a páholy gondolatát még a sirba is. M. O. testvérünk is a régi gárdához tartozott. Magas szép szál termetű ember volt. A gettóban találkoztam vele utoljára akkor, amikor épen egy részeg nyilas ütlegette. A fizikai fájdalom talán nem is bántotta annyira mint a feletti aggodalma, hogy talán én is ennek a nyilasnak a kezébe kerültem és nem nyugodtam addig, amíg minden nehézség dacára sikerült engem megtalálni, hogy meggyőződjék, mi történt velem. A szép termetű ember akkor már meggyőnyedt, sokat éhezett és bár szerinti értelemben megosztottuk vele utolsó falatunkat, a sok szenvedés nem tudta túlélni és a felszabadulást már nem érte meg. Nem akarom folytatni ezt a szomorú felsorolást, csak az emlékezés koszorúját kívánom az örök keletbe költözött testvéreim sirjára helyezni, akkor, amikor a régekről beszélek.

Hál Istennek azonban, az öregek közül is vannak még élő tanu-
nui annak a korszaknak, amelyhez oly szép emlékeim fűződnek. Elérzékenyü-
köszöntöm őket a távolból, F A t, W B t, L O , Sz

testvéreket. Sok szép estét töltöttünk együtt a Podmanický utcai szék-
házban, sok örömben és bánatban osztozkodtunk és innen csak azt kívánom
nekik, hogy a Világegyetem Nagy Építőmesterének kegyelméből nyugodt és
megelégedett élettálcón legyen az osztályrészük.

.-.

Mi fiatalok hamar bekapcsolodtunk abba a folyamatba, amelyet
páholy szellemi életének lehet nevezni. Szorgalmasan jártunk a munkákra
az idegen páholyokba is ellátogattunk és onnan is mindig friss impress-
okat hoztunk magunkkal. Voltak egészen radikális irányú páholyok, amelyek-
nek tagjai főleg az egykori "Galilei-kör" vezetőségéből kerültek ki, vol-
tak konzervatívok, amelyeknek jelszava volt: "evolució és nem revolúció"
voltak olyanok is, amelyek egyáltalában tárgyalás alá sem vettek olyan
kérdést, amely szerintük ellentétben állott a nemzeti hagyományokkal.

Ez volt a háttér a "Deák Ferenc" akkori páholy munkáinak. Tén-
hogyan éreztük, hogy új szelek fujnak és vannak olyan új eszmék, amelyek
iránt fel akartuk kelteni a páholy érdeklődését. Ezekből a munkákból
az új testvérek szorgalmasan kivették részüket. Nem állnak rendelkezése-
re a páholy régi munkatáblái és nem tudom, vajon egyáltalában meg vannak-
még, de ha meg lennének, érdemes volna egy összeállítást készíteni az
akkor feldolgozott témákról, ami érdekes keresztmetszetet adna a páholy
akkori szellemi törekvéseinek. Én magam, szerény tehetségemhez képest,
szintén ~~aktív~~ aktív részt vettem ezekben a munkákban és közgazdasági
témákról tartottam előadásokat; többek között ismertettem a gazdasági
válságok problémáját, az állami kapitalizmus kérdését és a tőke és a mu-
ka közötti egyensúly megteremtésének előfeltételeit. Ezenkívül referál-
tam egyéb kérdésekről is, amelyekre azonban már nem is emlékszem. Az én
elgondolásaim, bár az akkori szemszögből nézve, radikálisoknak látszo-
tak, mégis a kapitalisztikus rendszer síkján mozogtak. Az azóta bekövet-
kezett nagy változásoknál fogva ezek a 40 évvel ezelőtt megtartott elő-
adások idejüket multák ugyan, de a páholy mégis elmondhatja: "Si desint vir-
tamen est laudanda voluntas" "Mi, amennyire csak lehetett, megtettük a ma-
gunkat és minden téren a haladás útját egyengettük. A témák érdekelték
a páholyt, a testvérek kezdtek figyelni előadásaimra és talán ennek kö-
szönhetem, hogy rövidesen a páholyban F M én vettem át a
szónoki tisztséget.

.-.

A páholyban a benső összetartás fejlesztésére is nagy súlyt
fektettek. A testvérek egy része, már a mennyire foglalkozásuk és idő-
beosztásuk engedte, a délutáni feketére az Abbazia kávéházban ült össze.
Ezeket a testvéreket tartották a páholy törzskarának és bár én kevésbé
vehettem részt ezeken az összejöveteleken, azt hiszem, hogy sok páholy-
kérdés sorsa ott dőlt el autoratív módon. Az egyes családoknál nagyon
kedves esti összejövetelek is voltak, amelyeknek rendezésében előljárt
a már említett W testvérünk, aki egyébként a páholyban a - - -
tisztséget töltötte be. A páholy dísztermében hangversennyel egybekötött

Jól sikerült nővér-esték voltak, amelyeknek rendezése körül rendszerint P testvérünk buzgolkodott.

O Jól emlékszem, hogy az egyik ilyen estén a nagytehetségű B , a Nemzeti Színház egykori tagja mint látogató testvér szerepelt. Az ő-és új testamentumból olvasott fel egyes részeket, amelyekben személyes szolamok fordulnak elő, mint: Abraham társalgása fiával menetközben a Moria hegyére, Lábán vitája ~~Abrahammal~~ Jaákobbal, a hegyi beszéd stb. Felejthetetlen élmény volt ez számomra; akkor tapasztaltam először életemben, hogyan lehet prozát akként előadni, hogy a szövegben szereplők úgy elevenednek meg előttünk mintha színpadon szerepelnének. Ehhez természetesen egy olyan hang és olyan előadói tehetség kell, amellyel csak egy Beregi O rendelkezik, aki mint hallom, külföldön most is előszeretettel ad elő részleteket a bibliából.

Emlékszem egy szép szabadkőműves esküvői szertartásra is, amelyet nagy dísszel tartottak meg a páholy nagytermében Dr. Sz O - testvérünknek házasságkötése alkalmával.

A páholy tényleg mindent megtett szellemi életünk fejlesztésére és lelki életünk épülésére. Így folyt az életem a Deák Ferenc páholyban 9 éven át, 1905-től 1914-ig, amikor egy nyári napon eldőrtült egy fanatikus fegyvere Szerajevóban, ami nemcsak a páholy életét szüntette meg 30 évre, de az egész világot is úgy kiemelte sarkaiból, hogy még a mai napig sem tudta megtalálni egyensúlyát.

-.-

1914.
En már a háború első napjaiban, augusztus 1-én bevonultam katonának. A háború folyamán minden kapcsolatom megszűnt ugyan a páhollyal, de nem a szabadkőművességgel, mert, csodálatos módon, még a harctéren is összekerültem szabadkőműves testvérekkel. En ugyanis a szegedi 46-osokhoz tartoztam, Szegeden pedig már akkor is nagy sikerrel működött az "AKAC" páholy, amely egyike volt a legtevékenyebb vidéki páholyoknak. Erthető tehát hogy tisztársaim között több AKAC-beli páholytag is volt, akiket részben már előzőleg is ismertem. Ezek között első helyen kell említenem felejtethetetlen Dr. Sz L barátomat és testvéremet, aki a páholyában is magas funkciót töltött be. Nagyon lelkes szabadkőműves volt és amennyire már a helyzet általában lehetővé tette, igyekezett összetartani a kis harctéri szabadkőműves csoportot. Ők beszéltek nekem az ő páholyunkáikról, tőlem pedig a Deák Ferenc-ről akartak hallani. Tőlük hallottam azt is, hogy a város vezetőségében mennyi a testvér, ami garancia arra, hogy a város ügyei halado szellemben vezetik. Persze Szegeden is minden másképp történt. és előbb a Horthy érának, azután pedig a nyilas világnak sok szegedi testvérünk esett áldozatul. Ezek közé tartozott szegény Sz testvérem is, aki Auschwitz-ben pusztult el és akiben a szabadkőművesség egy oszlopos tagját veszítette el.

Amikor a háborúból haza kerültem, már nem lehetett szó többé páholyéletről. A reakciós kormány rövidesen elnémitotta a páholyokat, de nem tudta elfojtani a szabadkőműves szellemet. Ettől az időponttól kezdve már nem beszélhetek többé a Deák Ferenc páholyról, mert hiszen ez már nem létezett, hanem csak a szabadkőművességről általában. Az ezzel kapcsolatos,

nem egészen legális mozgalomról akarok még röviden beszélni.

.-.

M. testvérem, mások is, hívni kezdtek egy kis beszélgetésre, hol az egyik, hol a másik kávéházba. Sok jó emberemet találtam ott, de sohasem hiányoztak közülök Dr. B. Dr. B. J. és H. M. testvéreink.

Dr. B. nagymesterünka magyar biroi karnak egyik disze volt, aki minden felsőbb presszio dacára, váltig kitartott a szabadkőművesség mellett és amikor már semmiképpen sem tudtak reá hatni, nyugdíjazták. A halk szavu de fenkölt gondolkodásu férfiak közé tartozott, aki a magyar szabadkőművesség lapjain örök időkre mint a szabadkőműves hűség minta-képe fog szerepelni.

Dr. B. J. , a mindnyájunk "J. -bácsija" ép oly csendes modoru és bölcsen gondolkodo volt mint B. testvérünk. Hivatására nézve középiskolai tanár volt, tehetsége pedig az ország legelső nyelvtudósainak sorába emelte. Csodálatos, hogy épen a tanárok sorából kerülnek ki a szabadkőművesség leghivatottabb vezérei. Ezzel kapcsolatban Dr. B. M. ra és más hasonló példára gondolok, amiről még szó lesz az alábbiakban.

Dr. B. J. t és vezető szerepét a magyar szabadkőműves életben nem kell a testvérek előtt részletesebben jellemeznem, hiszen a magyar szabadkőművesség a rola elnevezett páhollyal ugyszolván örök élő emléket emelt neki. Már eredetileg is, még a páholyok felosztása előtt a nagypáholy megbizásából, a külföldi páholyokkal valo kapcsolatok fen-tartása, Balassa J. kezébe volt letéve. Nevét mindenütt ismerték a külföldi nagypáholyokban és örömmel tartották fenn vele az összekötést, még akkor is, amikor a magyar szabadkőművesség tétlenségre volt kárhoztatva. En a két háboru közötti időben gyakran jártam üzleti ügyekben külföldre. B. J. tudta ezt és többször megbizott engem az-zal, hogy keressem fel a külföldi nagypáholyok irodáit és informáljam őket nevében szobelileg a magyar szabadkőművesség helyzetéről, miután a levél útján valo érintkezés erre nem volt alkalmas. Így közvetitettem azután a külföldi páholyok üzeneteit is. A külföldiek mindig igen melegen fogadtak, de tudtam, hogy a meleg fogadtatás tulajdonképpen Balassának szól, akit "notre grand frère et ami"-nek aposztrofáltak.

B. J. külföldi kapcsolatait a magyar kormányközök is ismerték és, -a világnézeti ellentétek dacára, -igénybe is vették, ha arra valamely nemzetközi kérdéssel kapcsolatban szükség volt. Talán ezért is türték hallgatolag a magyar szabadkőművesek illegális összejöveleteit; tény, hogy ebből senkinek semmi baja nem történt. Émlékszem arra, hogy egyszer a franci kormánynak egy delegációja érkezett Pestre egy kereskedelmi szerződés letárgyalására, és a külügyminiszteriumban nagyon jó néven vették, amikor tudtukkal és bejegyzésükkel, a magyar szabadkőműves testvérek fogadást rendeztek a Gellért-ben a francia testvérek tiszte-

letére, ahol Balassa tartotta az üdvözlő beszédet. A vacsorán engem az egyik bizottsági tag mellé ültettek, aki történetesen a franci koloniális minisztérium kiküldöttje volt. Hogy valami szakmájába vágott is mondjak, én Grof Benyovszky Moricrol kezdtem vele beszélni, mert ő volt az, aki a magyar tankönyvek szerint annak idején Madagaszkár szigetét megszerezte a franciáknak. A francia testvér azonban ez ellen a beállítás ellen élénken tiltakozott azzal, hogy Benyovszky egy közönséges "aventurier" volt és csak a magyarok fontak legendát köréje. Nem vitatkoztam vele tovább erről a kérdésről, nehogy a kereskedelmi tárgyalás chanceait rontsam. A kereskedelmi tárgyalás nehéz volt, de a baráti fogadtatás a Gellértben úgy látszik mégis megtette a hatását, a nehézségek elsimultak és a végül megkötötték az egyezményt.

H M a harmadik volt a triászban. Nagy volt mint tanár és nagy volt mint szabadkömüves. Kola beszélve, nem tudom az emberi érzéseimet a szabadkömüves érzelmeimtől elválasztani. H M val kapcsolatban azonban ez másképp nem is lehetséges, mert nála minden egybefolyt, a szabadkömüvesség, a tanári működése és az embertársaihoz való viszonya. Tanítványa voltam és így mindezt közvetlenül volt alkalmam nála tapasztalni. Csak a mikor szabadkömüves lettem, tudtam H M t igazán értékelni, mert akkor ébredtem annak a tudatára, mit jelent az, ha egy pedagógus szabadkömüves szellemben neveli tanítványait. H M , aki magas kort ért el, két generációt nevelt fel és egykori növendékeivel tanulmányaik befejezése után is fentartotta a kapcsolatot. Tanítványainak pályáját künn az életben is figyelemmel kísérte és boldog volt, ha látta sikerüket, ~~akkor is~~ nagyon jól érezte magát mindig volt növendékeinek az egyesületében, gyakran megfordult a Cobden-szövetségben, amelyet szabadkömüves szellemben részben ő irányított. Sok tanítványa volt szabadkömüves és ezek közül Dr. S E , a Kereskedelmi Bank vezérigazgatója, Sz J , az Angol-magyar Bank igazgatója és H F , a Cobden-szövetség vezetője álltak hozzá legközelebb. Engem is kitüntetett barátságával, igazi meghitt viszony volt közöttünk és amikor elhurcoltak Kistarcsára, minden héten felkereste feleségemet egy csokor virággal, hogy érdeklődjék felőlem. Kistarcsa is H M végzetévé vált, mert utóbb ő is oda került és onnan vitték el 84 éves korában Ausschwitzbe, ahonnan már nem tért vissza, szelleme azonban tovább él szabadkömüves testvérei és növendékei szívében.

Kistarcsa után már csak a gettóban voltam utoljára együtt szabadkömüves testvéreimmel. Ezek az utolsó, -bár ~~személyes~~, -szabadkömüves emlékeim Magyarországból. Igaz, hogy volt még egy kellemes intermezzo is, amikor Sz J igazi testvéri szeretettel házába fogadott és a közbenső időt elviselhetővé tette számunkra. Hála ezért Sz testvéremnek.

Amikor Budapest felszabadult, utána, feleségemmel együtt, nyomban elhagytuk Magyarországot és Palesztinába költöztünk gyermekeinkhez. Immár 5 éve élek itt. Itt is van szabadkömüves élet, -ha más formában is mint Magyarországon, -és hogy a kép teljes legyen, összefoglalom itteni szabadkömüves élményeimet is.